

3. Mälestused Sõjaväe Tehnikakoolist (III lend, 1938–1940)¹

KARL-LEMBIT SIBUL

Eesti sõjaväes

1. juulil 1937 algas minu sõdurielu Eesti sõjaväes. Gümnaasiumis olin juba Gümnaasiumis olin juba sõjaasjandust õppinud. Asusin teenima Võru 8. üksik-jalaväepataljoni, kus oli moodustatud gümnaasiumi lõpetajatele ja üliõpilastele erirühm. Õppused olid intensiivsed ja huvitavad. Orkestrijuhile Eduard Tammele oli Petserist teatatud, et olen tuntud muusikamees. Ta kutsus mind välja ja tegi ettepaneku tulla tema orkestrisse, kuid teatas ka, et kuna olen keskharidusega, saab orkestrisse vaid pataljoniülema eriloaga. Nii kirjutasin pataljoniülemale kol Tuulingule raporti. Enne aga pidin ettenähtud noorteaja ära teenima. Selle kestus oli kaks kuud, st kuni 1. septembrini, mil meid ülendati noor-sõdurist pärisõduriks.

Siis algasid Sõjakooli ettevalmistuskatsed ja spordivõistlused. Kõik võtsid neist osa, sh minu Petseri gümnaasiumi kaasvõitlejad. Meie kompaniis teenis ka Ruusa mõisniku poeg Reimann. Ta oli kasvatatud väga saamatuks. Isegi saunas ei osanud mees ennast pesta, sest kodus pesid ja riietasid teda teenrid. Nii määrati Reimann lõpuks hobuvoorihobusemeheks. Aga kõik teised tegid tragilt

Nooremleitnant K. Sibul
1940. a.

¹ Mälestused on siin avaldatud lühendatult. Originaaltekst KVÜÕA muuseumis.

eksameid. Ja nii ei jäänud ka mina maha, vaid sõitsin 1. septembril 1937 Tondile Sõjakooli. Rong sõitis läbi Petseri Tartust Tallinna. Veriora jaamas oli rongi vastas mind saatmas ka veli Endel, kes tõi mulle teemoonaks suure kotitäie õunu.

Tondi Sõjakoolis

Hommikul vara rivistati kõik uued Sõjakooli kandidaadid üles. Saime aspirandi aukraadi. *Komando* peale istusime ja lahkusime saalist. Pärast Võru kasarmut oli Tondil menüü väga rikkalik: tomatid, leib, sai ja mitmekäiguline lõunasöök. Ettekandjad olid kõõgitädid. Ees keskel istus korrapidaja-ohvitser, kes võttis laudkondade raportid vastu ja andis loa söömise alustamiseks ja lõpetamiseks. Paar aastat hiljem istusin ise selle laua taga ja võtsin raporteid vastu.

Õppused olid väga tihedad ja toredad. Kõik olid enne hirmutanud, et ärgu ma Sõjakooli mingu, seal olevat väga raske ja üle jõu käiv õppus. Tegelikult ei olnud midagi rasket. Olime noored terved mehed ja väliõppusi ei olnud palju. Hommikupoolikuti olid õppused maastikul ja pärastlõunal tavaliselt õppekabinettides. Siis sai teatavaks, et võetakse vastu lendurikandidaate. Mina olin kohe hakkamas. Ikkagi väga huvitav tundus olla lendur, midagi päris erilist. Arstlik komisjon aga määras minu silmanägemise küll normaalseks, aga mitte üliteravaks. Ja nii mind lenduriks ei võetudki.

Ühel suvel Tartus käies lonkisin linnas ja märkasin ühes vanakraamikaupluses ühte pikoloflööti. See oli mulle tasku järele ja nii ostsingi selle ära. Sellega mängisin ka Petseri gümnaasiumi orkestris. Kuna olin flööti enne õppinud, ei tekitanud *piccolo* mängimine mulle raskusi. Peale selle olin gümnaasiumis orkestrijuht. Väga mugav oli orkestriga mängima minna: väikese *piccolo* võis erinevalt trummist või kontrabassist tasku pista.

Selgus, et Sõjakoolis on puhkpilliorkester. Sinna kuulus vaid üks flöödi-mängija, kes oli küll kõvem pillimees kui mina, ja seepärast ei tahtud mind algul orkestrisse võtta. Siis aga ütlesin, et mul on kodus *piccolo*. Seepeale oli orkestrijuht nõus mind vastu võtma. Nii sai minust ka pillimees. Minuga koos mängis tulevane Tartu muusikakooli õpetaja ja minu klassiõe abikaasa Aadu Regi. Ta oli hiljem ka Vanemuise dirigent. Orkestris mängimine andis lisalinnaloo ja eriti uhked olime siis, kui Vabariigi aastapäeval Vabaduse platsil paraadil mängida saime.

Sõjakooli vorm oli väga ilus. Linnas käies olid valged kindad käes ja väike mõõgake² rippus vööl.

² Mõeldakse tääki – kadeti ja üleajateenija torkerelva (täpsemalt Enfieldi vintpüssi tääk, 1914. a mudel).

Tallinnas raekoja platsil oli ohvitseride kasiino. Siin toimus meie esimene ball. Ballisaali ühes tiivas mängis puhkpilliorkester ja teises tiivas džäss-orkester. Tondil oli veel eraldi aspirantide kasiino, kus oli laupäeviti-pühapäeviti palju rahvast ja väga lõbus. Muidugi oli ka joodavat ja söödavat ning sinna võis kaasa tuua oma neiu, kui see olemas oli.

Veebruaris 1938 oli paaripäevane manööver. Oli külm ilm ja hästi lumine. Olime kiivrites ja suuskadel. Kevade poole talve ilmus ajalehes kuulutus, et võetakse vastu õpilasi Sv Tehnikakooli. Õppeaeg oli neli aastat. Õppimine pidi toimuma ühtlasi ka kõrgkoolis – Tallinna Tehnikaülikoolis.

Hakkasime koos Tallinna tehnikahuvilistega õppima. Eksamid toimusid kevadel. Samal ajal toimusid ka Sõjakooli lõpueksamid. Sisseastumiseksamitena olid eriti tähtsad eesti keele kirjand ning matemaatika kirjalik ja suuline eksam. Kontrollisin oma teadmisi programmi järgi ja siis selgus, et ma ei teadnud üldse, mis on loomulik logaritm³. Mu teadmatus ehmatas mind, ja õppisingi selle selgeks. Sisseastujaid oli üle 260. Pärast eesti keele eksamit osavõtjate arv vähenes. Matemaatika kirjalikud ülesanded olid raske, kuid kuna mina koos Voldemar Viitkiniga olin Petseris gümnaasiumi parim, siis lahendasin need ülesanded edukalt. Pärast matemaatika kirjalikku eksamit jäi meid järele umbes 60. Suulisel eksamil küsiti minult nimelt sedasama loomulikku logaritmi. Aga seda ma teadsin hästi. Sain kõrgeima hinde – “12”. Sellega olin Sõjaväe Tehnikakooli vastu võetud paremusjärjekorra numbriga 12. Sõjakooli elu läks aga oma rada edasi. Olin Sõjakooli pioneerikomandos ja meil oli suveks ette nähtud laager Jägalas. Mu kaaslasel olid väga toredad poisid, suurem osa neist tallinlased.

Jägalast saadeti meid Petseri Lõunalaagrisse praktikale. Olin õppekorras mitmesugustel ametikohtadel: rühmaülem, kompaniiülem jne. Viisin läbi ka õppemanöövreid. Siis tuli korraldus mind augusti lõpul 1938 tagasi saata Tondile Sv Tehnikakooli. Pioneerikomando veltveebel oli kaval ja ettenägelik mees, sest minust pidi saama pioneerikomando ohvitser, kellega tuleb koos teenida. Nii saatis ta mind hobutõllas Petseri raudteejaama. Siit jätsin hüvasti oma tuntud Petserimaa ja Väraska õppeplatsidega. Ees ootas Sv Tehnikakool.

³ Tänapäeva terminoloogias *naturaallogaritm*.

Sõjaväe Tehnikakoolis

1. septembril 1938 olin uuesti Tallinnas Tondil. Kuid nüüd olin kõige linna-poolsemas kasarmuhoones. Selles korpuses paiknes ka Sõjakool. Teises tiivas asus allohvitseride kasiino. Üleval elas õppeasutuste ülem kindral Kasekamp. Meid, Sv Tehnikakooli astujaid, oli 44 noort ohvitseri. Pooled allohvitseridest olid Sõjakooli aspirandid. Tsiiviilist saabunud olid aga varem Sõjakooli lõpetanud, aukraadilt lipnikud.

Meile tehti mõõdu järele kaks vormi. Üks oli rivivorm kalifeepükste ja säärsaabastega ning teine paraadvorm pikkade pükste, kingade ja kuldvõõga. Meie elutoad mahutasid 20 meest. Igalühel oli voodi ja öökapp. Ülemisel korrusel asusid õpperuumid ja auditooriumid. Igal oli eraldi laud rippuva lambiga, mida sai vajaduse järele alla tõmmata või üles lükata. Sellele lauale sai paigutada ka joonestuslaua. Enamik loenguid toimus Tondil auditooriumis, kuid praktikumid ja keemiakatsed tehti Tallinna Tehnikaülikooli laboratooriumis Koplis, kuhu sõitsime kooli autobussiga.

Õppida sai kas mootori- või elektriinseneriks (vastavalt elektriklass ja mootoriklass⁴). Mina õppisin mootoriklassis. Kõik õppevahendid olid kooli poolt tasuta. Meile maksti iga kuu 33 krooni kulurahaks. Võrdluseks võiks mainida, et üks 3/4-liitrine pudel viina maksis 1 krooni 25 senti. Raudteel saime sõita poole piletiga, kuid nõue oli, et pidime sõitma esimeses või teises, mitte kolmandas klassis. Rasket kohvrit ei tohtinud ise tassida, selleks tuli pakikandja palgata. Nii olime Tallinna seltskondlikus elus arvatud kõrgema klassi hulka ja võisime paremaid kohvikuid-restorane külastada, kui muidugi selleks raha jätkus.

1939. a 24. veebruaril, Vabariigi aastapäeval, ülendati kõik meie aspirandid lipnikeks ja siis ei olnud meil enam auastmes erinevust. Õppetöö oli väga pingeline. Sõjaline õpe, kehaline kasvatus ja saksa keele õppimine käis ikka edasi, kuid ülikooli programmiga pidime ka hakkama saama. Palju tuli teha tehnilisi jooniseid masinaelementidest ja kõvasti pingutada ka kõrgema matemaatikaga: integraalide ja diferentsiaalidega. Õppetöö vaheaeg algas 15. juulist ja kestis 1. septembrini. Olin kodus Verioral Sibulamäel. Aitasin kaasa kõigil talutöödel. Ilus oli puhata. Sündmuseks eraelus oli minu venna Endli pulm.

Järgmise õppeaasta algul, 1. septembril, algas Teine maailmasõda. Jälgi-sime sündmusi raadio kaudu ja elasime neile väga kaasa. Ka nägime, kuidas Tondilt sõitsid mööda sõjaväeeselonid venelastega. Neile anti baasid Paldiski ligidal. Meeleolu oli rusutud.

Siis algas Soome Talvesõda. Üle Tallinna sõitsid Vene lennukid Soome-maad pommitama. Raadiosaateid hakkas venelane segama, et mitte läbi lasta

⁴ Mõeldakse elektrotehnika- ja motomehaanikaklassi.

sõja käigu kohta õiget infot. Meil käis esinemas ka kindral Laidoner, kes ütles, et peame sõjaks valmis olema, et ei toimuks nii nagu Tšehhoslovakkias, kus riik anti ära ilma püssipauguta ja kus ohvitserid murdsid katki oma mõõga ja läksid vabasurma. Järgnevalt leidsid aset kurvad sovjetiseerimise sündmused. Meie ei saanud kuidagi seda takistada. Tallinna raudteejaamas nägime räbaldunud ja viletsas riides Vene sõjaväelasi. Vabariigi aastapäeva ballil Raekoja platsi ohvitseride kasiinos osales ka grupp Vene madruseid, kes suitsetasid “Kasbekki”. Kindlasti olid nad madruse riides KGB⁵ ohvitserid. Jutuajamine nendega oli ebameeldiv.

Juunis 1940 okupeerisid venelased Eesti. Tallinn oli täis tanke ja järsku tuli korraldus kõik kasarmud Vene sõjaväele loovutada. Nii kolisime ära armsalt Tondilt ja meie elukohaks määrati Prantsuse Lütseumi hoone Hari-duse tänaval Tõnismäel. Olime klassiruumid oma eluruumideks muutnud ja Tondi ohvitseride kasiino oli ka meie koolimajja üle toodud. Käisime ikka samamoodi riides ja pidasime vahiteenistust. Tondi kasiino likvideerimisel müüdi odavalt välismaa viinasid. Nii ostsin ka endale pudeli viskit. Ilusaks mälestuseks jäi Tondi Sõjakooli kasiino. Sinna võis tuttava daami kutsuda, temaga koos aega viita ja veini rüübata. Selles kasiinos korraldati meile tantsukursuseid, sest haritud ohvitser pidi ilusti tantsida oskama. Kõige kuulsam Tallinna peotantsude õpetaja oli meie juhendajaks. Partnerid tõi ta ise kaasa, kõik väga ilusad Tallinna preilid, kes oskasid hästi tantsida ja käituda. Õpetaja ise käis igal aastal ennast Pariisis täiendamas, et olla maailmatasemel tantsuõpetaja.

Need on mu mälestused Tondist. Siis aga oli reaalsus kääriv sovjetiseeruv Tallinn. Tänavale toodi Leningradist ja baasidest tsiviili rietatud venelasi, kes pidid tänavapildis kujutama rahulolematut Tallinna tööliskonda. Toimusid miitingud, kus nõuti poliitvangide vabastamist ja uue valitsuse moodustamist. Meil aga algas varsti suvevaheaeg ja sõitsime laiali. Mina sõitsin Sibulamäele. Ka seal tõstsid loodrid, joodikud ja muu allmaapraht pead, panid punased lindid rinda ja nõudsid uut õndsat Vene valitsust. Minu kooliõde oli meil külas, kui ilmus raadio ja ajalehtede kaudu teade, milles president Päts luges oma viimases käskkirjas meid Sv Tehnikakooli lõpetanuks ja ülendas kõiki nimeliselt lipnikust leitnandi⁶ aukraadi. Õmblesime kuldpaela kuuekäisele ja 1. septembril 1940 sõitsime tagasi Tallinnasse lütseumi hoonesse. Siin oli juba jaotus tehtud ning mind ja Leo Linat määrati formeeritava sse pioneeripataljoni. Mina olin määratud autoparandustöökoja ülemaks. Nii algas uus elu Punaarmee Võru pioneeripataljonis.

⁵ Tollel ajal veel selle eelkäija NKVD (Siseasjade Rahvakomissariaat).

⁶ Kooli lõppedes ülendati lipnikud nooreleitnandi auastmesse.

Võru pioneeripataljonis nr 201

Pataljoni asukoht oli Kreutzwaldi ja Tartu tänava nurgal, endises ohvitseride kasiinos. Elukoha sain Tartu tänava lõpus asuvasse Laamanni majja kolonel Hansoni⁷ korterisse. Sain ilusa ahjuküttega eraldi toa aknaga tänava poole. Veli Endel tõi kodust suure koorma kuivi kasepuid – nii olin talveks varustatud. Sv Tehnikakoolis oli voodimadrats meie isiklik omand ja selle lasin rongiga Võrru saata. Mööbliäris tehti sellele jalad alla ja nii sain magamiseks ilusa diivani.

Hansenitel oli toatüdruk, kes ka mind teenindas. Andsin talle raha ja ta muretses, et õhtul ja hommikul oleks laual võileivad ja ka midagi kohvi kõrvale. Kell 11 käisime kasarmu kõrval väikeses kohvikus värskaid saiakesi ja kooke söömas ning head oakohvi joomas. Lõunatasime tavaliselt Räpina võõrastemajas. Minu palk oli 875 rubla kuus. Rahapuudust ma ei tundnud. Võrreldes Linda palgaga oli minu palk väga hea. Linda oli Pedagoogilises Instituudis õpetaja ja tema palk oli 425 rubla kuus. Piirid Venemaaga olid kinni ja Eestis olid toiduained Venega võrreldes hästi odavad. Kasarmutes tehti laupäeviti tantsuõhtuid, kuhu kutsuti ka linna neidusid.

Tegime sõduritega õppusi, kuid eriti tähtsaks peeti poliitõppust. Seda tehti iga päev mitu tundi. Pidime õppima partei lühikursust ja ka vene keelt. Paberiasjandus oli vene keeles. Pataljoniülemaks oli harimata vene kapten Dudin vähese hariduse ja piiratud mõistusega. Politrukiks oli Venemaa eestlane Pihhooja. Elu kulges normaalselt ilma eriliste sündmusteta. Et paberitega hakkama saada, toimusid ohvitseridele eestikeelsed lisaõppused Tartus diviisi staabis. Eriti keerukas ja harjumatu oli järgmiseks aastaks mootorikütte tellimine. Kuid lõpuks saime kõigega hakkama. Rahutuks tegid inimeste eriskummalised kadumised. Arreteeriti vanemaid ohvitseri ja need kadusid jäljetult.

Oli veel jahe kevad ja 15. mail viidi meie pataljon Värskla laagrisse. Metsas püstitasime telgid. Kuid ööd olid niisked ja külmad. Olin autotöökoja juhataja ja pidin sõidulehtedele allkirju andma. Ühel laupäeval õhtul toimus üle järve koolimajas tantsuõhtu. Läksin ka sinna ja kohtasin seal üht kooliõde Petserist. Pärast istusime temaga hommikuni järve kaldal. Oli ilus varakevadine värskel hommik. Sammusin lõpuks tagasi oma telklaagrisse. Siin olid kõik sõdurid ja ohvitserid ärevuses: õhtul oli mind otsitud, et sõidulehele allkirja annaksin. Mind aga ei leitud. Lina andis selle minu eest. Õppuste ettekäändel oli ära viidud hulk ohvitseri ja need enam tagasi ei pöördunud. Nende seas oli meie eestlasest pataljoniülem, major, üks kapten ja kaks vanemleitnanti. Nende abikaasad nutsid. Venelasest Dudin trööstis:

⁷ Kolonelleitnant Paul Hanson (1893–1942). Enne Nõukogude okupatsiooni teenis Võru-Petseri sõjaväeringkonna staabiülema ametikohal.

“Ärge kartke, teie olete noored inimesed, teiega ei juutu midagi. Töötage rahulikult edasi.”

Mõned päevad hiljem ilmus jalgrattal laagrisse minu veli Endel ja ütles, et oli olnud ülemaaline massiküüditamine. Ta oli rõõmus, et mina veel elus ja terve olin, ja teatas, et Veriora suurkommunist Karl Siilivask oli nii sättinud, et Veriora vallast mitte kedagi ei küüditatud. Siis tuli teade sõja algusest Saksamaaga ja meie laager toodi tagasi Võrru. Läksin oma elukohta Tartu tänaval. Uksed olid pitseeritud. Toatüdruk tõi parteist võtmed ja ma pääsesin oma korterisse. Korteri pererahvas – kolonel Hanson oma noore abikaasa ja kahe pojaga – oli küüditatud. Poisid tahtsid ikka olla Laidoner ja Päts. Kolonel mõrvati Verhoturje vangilaagris, naine ja lapsed pöördusid tagasi Eestisse ja elasid hiljem Moostes. Kahjuks ei kohtunud ma enam nendega.

Olime Võrus mõned päevad ja meie pataljon siirdus üle Irboska Venemaale Porhovi linna. Meie pataljoni staap, minu töökoda ja voor paiknesid Porhovist Ostrovi poole, Nestrino sovhoosi ligidal metsas. Porhovi sööklas nägin nälgivaid lastekarju ja väga palju vaeseid, rābaldunud riietes inimesi. 10. juulil 1941. a sõitsid maanteed mööda Saksa motoüksused ja lõikasid ära meie taganemistee. Ööpäeva olime metsas, siis oma lootusetut olukorda mõistes andis kogu pataljoni staap (v.a venelased – need olid jalga lasknud) end sõjavangi. Tõime veel veoautodel oma mantlid ja toidukraami kaasa ning meie jaoks oli sõda seekord lõppenud.

